

วัน วิสาขบูชา

ป. อังศุมาลิน

เดือน ๖ ทางจันทรคติ ตกอยู่ในราวเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน ทางสุริยคติ ในเดือน ๖ นี้ มีพระราชพิธีที่เคยประกอบกันมาแต่บรรพกาลหลายอย่าง เช่น พระราชพิธีพืชมงคล พระราชพิธีจรดพระนังคัล และพระราชพิธีวิสาขบูชา ในทันทีจะพูดถึงเฉพาะพระราชพิธีวิสาขบูชา เพราะเป็นพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก

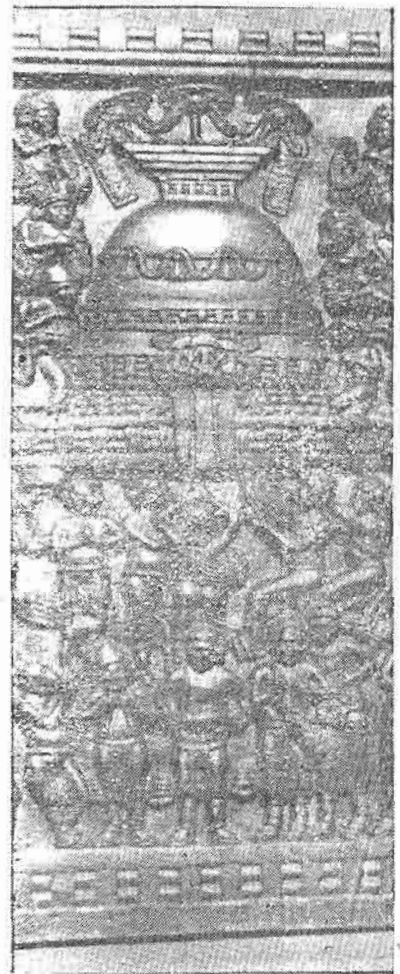
ว่าที่จริงแล้ว พระราชพิธีวิสาขบูชานี้มีมาในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อไรนั้น ยังหาหลักฐานไม่พบ จะมีพร้อมกับพระพุทธศาสนาที่เข้ามาสู่ประเทศไทยก็ไม่ทราบ แต่สำคัญอยู่ที่ว่า วันวิสาขบูชา นั้น ชาติโคภษาโตคิกให้มีขึ้นมา โดยปรารภถึงความมหัศจรรย์ที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ก็เป็นที่ไปแล้ว คือความมหัศจรรย์แห่งวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันเสด็จดับขันธสูญพระอมก-มหานิพพานของพระพุทธองค์ ที่ไปตรงกันในวันเพ็ญเดือน ๖ คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ที่เรียกว่า เดือนวิสาขมาส เมื่อคิดดูแล้วก็แปลกอยู่ที่ไปตรงกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ถึงกับมีชาติที่เคารพนับถือพระพุทธศาสนา ได้คิดให้มีขึ้นเรียกว่า วันวิสาขบูชา กล่าวคือเป็นการบูชา

พระพุทธธรรมในวันเพ็ญเดือน ๖ โดยปรารภเหตุว่า วันนั้นเป็นวันคล้ายกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรมครูของเราทั้งหลาย และในปัจจุบันนี้ บรรดาพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ที่นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นนิกายมหายาน (อาจารย์วาท) และที่เป็นนิกายหินยาน (เถรวาท) มีการประกอบพิธีวิสาขบูชากันทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้ จึงหาหลักฐานไม่ได้ว่า ชาติโคภษาโตคิกให้มีขึ้น เฉพาะในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ได้ความตามหนังสือที่นางนพมาศแต่งไว้ว่า

ครั้นถึงวันวิสาขบูชา สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและราชบริพารฝ่ายหน้าฝ่ายใน ทั้งอาณาประชาราษฎร์ทั่วทุกนิคมคามชนบท ก็ประดับ

พระนคร และ พระราชวังข้างหน้าข้างในจน
ตำแหน่งท้าวพระยา พระ หลวง เศรษฐี ชี-
พราหมณ์ บ้านเรือน โรงร้าน ท้องแพ ชน
ประชาราษฎร์ ล้วนแต่แขวนโคมประทีป
ชวาลาสว่างไสว ห้อยย้อยพวงบุปผชาติ ประ
พรมเครื่องสุคนธรส อุกฤษฏ์บูชาพระรัตนตรัย
สิ้นสามทิวาราตรี มหาชนชวนกันรักษาพระ
อุโบสถศีล สดับฟังพระสัทธรรมเทศนาบูชา
ธรรม บ้างถวายสลากภัตตอาหารสังฆทานข้าว
บิณฑก บ้างก็ยกขึ้นซึ่งธงบูชาพระสถูปเจดีย์
บ้างก็บริจาคทรัพย์ จำแนกแจกทาน แก่ยาก
ทลิตทก คนกำพร้าอนาถาชราพิการ บ้างก็ซื้อ
ให้ชีวิตสัตว์จตุบาทหยาตมิจจำต่าง ๆ ปลด
ปล่อยให้ได้ความสุขสบาย อันว่าสมเด็จพระ
เจ้าแผ่นดินและราชตระกูล ก็ทรงศีลบำเพ็ญ
การพระราชกุศลต่างๆ ในวันวิสาขบูชาพระ
พุทธศาสนาเป็นอันมาก เวลาตะวันฉายแสงก็
เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยราชสุริยวงศ์
และนางใน ออกวัดหน้าพระธาตุราชอาราม
หลวงวันหนึ่ง ออกวัดราษฎร์บูรณพระวิหาร
หลวงวันหนึ่ง ออกวัดโลกสุทธราชาวาสวันหนึ่ง
ต่างนมัสการพระรัตนตัตถยาธิคุณ ไปรยปราย
ผกาเกสรสุคนธรสักการบูชา ถวายประทีป

ธูปเทียนเวียนแว่นรอบรัตนบัลลังก์ ประโคม
ดุริยางคดนตรีคีตศิลป์ สมโภชพระชินศรี
พระชินราช พระโลกนาถ พระสิญจราชโดย
มีกมลโสมนัสศรัทธาทูทุกตัวคน
และยังมีคำสรรเสริญว่า อันพระนครสุโขทัยราช
ธานี ถึงวันวิสาขนักขัตฤกษ์ครั้งใด ก็สว่างไป
ด้วยแสงประทีปเทียนดอกไม้เพลิง แลสล้าง

สลอนด้วยธงชายธงประกาศไสวไปด้วยพุ่มพวง
ดวงดอกไม้กรองห้อยร้อยแขวน หอมตลบไป
ด้วยสุนทรสรวยรื่น เสนาะสำเนียงพิณพาทย์
ซ้องกลองทั้งทิวาราตรี มหาชนชายหญิงพากัน
กระทำกองการกุศล เสมือนจะเผยแพร่พินาน
ฟ้าทุกซอซัน

ตามหลักฐานอันนี้ ก็แสดงให้เห็นว่า วัน
วิสาขบูชา ได้มีมาแล้วในสมัยสุโขทัย แต่ในสมัย
กรุงศรีอยุธยา มิได้ปรากฏมีในจดหมายเหตุแห่ง
หนึ่งแห่งใด ดูเป็นการลืมนเสียทีเดียว ตลอดลงมา
จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นลูกศิษย์กรุงเก่าก็
ไม่มีการพระราชกุศลวิสาขบูชา ตลอดมาจนถึงปี
ฉลุณหกปี จุลศักราช ๑๑๗๘ (พ.ศ. ๒๓๖๐)
รัตนโกสินทร์ศก เป็นปีที่ ๓๖ ในรัชกาลที่ ๒
สมเด็จพระสังฆราชมี ซึ่งมาแต่เจ้าราชครูบูรณะ
ถวายพระพร ให้ทรงทำวิสาขบูชา เป็นครั้งแรก
พระสังฆราช ได้ถวายพระพร อธิบายการทำกันมา
แต่ก่อน คือจุดโคมตามประทีปบูชา ทั้งในพระ
อารามและตามบ้านเรือนทั้งปวง ในรัชกาลที่ ๒
ตลอดจนรัชกาลที่ ๓ ก็คงทำกันดังนี้ ต่อมาถึง
รัชกาลที่ ๔ โปรดให้เกณฑ์เจ้านายข้าราชการ
ตั้งโตะเครื่องฆ้องรอบเจดีย์พระอุโบสถ เป็นการ
กรีกกรันสนุกสนาน จนเกิดเล่นเครื่องโตะลาย-
ครามกันขึ้น ในเวลานั้นเกี่ยวเก็บหาสิ่งของที่มี
อยู่แล้วในกรุงนี้ มาประสมกันเป็นชุด ให้ได้ชุด

โตะลายตั้งขึ้น เป็นโตะใหญ่บ้างเล็กบ้าง ใครเป็น
เจ้าของก็มากอยเฝ้าประชุมพร้อมๆ กัน ถ้าของผู้
ใดไม่ใคร่รับสั่งให้ยกสิ่งของนั้นไปตั้งตรงหน้า ถ้า
ผู้ใดถูกตั้งของที่หน้าเช่นนั้น ก็เป็นท้ออายกัน
ต้องเที่ยวชวนขวยหาของดีๆ มาตั้ง จนการที่
จัดหาเครื่องโตะ เป็นการจำเป็น ที่ต้องหาหัวหน้า
กัน มาในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อโคมก่อเรียบร้อยแล้ว
กรมขุนกุวไนยนฤเบนทวาริบาล กรมขุนเจริญ
ผลพูลสวัสดิ์ พระองค์เจ้าประคิษฐวรการ พร้อม
กันทำต้นไม้แบบต้นไม้หลังธรรมมาสน์มหาชาติ ใน
ท้องพระโรงแต่ก่อน มีรูปภาพเรื่องต่างๆ ประ
ดับที่กระดานตั้งหน้ามุพระอุโบสถสามต้น เลียน
อย่างต้นไม้คริสต์มาสของฝรั่งลายๆ มีผู้คนมา
ดูบ้าง ครั้นเมื่อภายหลังจิดๆ เข้าก็เลิกไป ก็ได้
โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการฝ่าย
ในที่ที่เป็นอุปาสิกาเดินเทียนและสวดมนต์คล้ายกับ
ที่ทำที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และมีดอกไม้
เพลิงสำหรับเล็กบูชาด้วย เป็นการเพิ่มเติมขึ้น วิธี
นี้ถือมาจนปัจจุบันนี้ คือ เดินเทียนรอบพระปฏิ
มากรหรือพระเจดีย์ ๓ รอบ เป็นพุทธบูชา ธรรม
บูชา และสังฆบูชา

หลังจากวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ซึ่งเป็นวัน
วิสาขบูชาขึ้นไป ๘ วัน คือวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖
โดยเฉพาะในนครหลวงกรุงเทพธนบุรี ก็ทำพิธี
แบบวิสาขบูชาอีก ๑ วัน โดยถือว่าวันนั้นเป็น

วันถวายพระเพลิง ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกกันว่า 'วันอัฐมี' แต่ต่างจังหวัดไม่มีวัดใดนิยมทำกัน

ในวันวิสาขบูชาที่ดี ในวันอัฐมีก็ดี พระภิกษุสงฆ์ทุกวัดได้สวดธรรมจักรกับปวัตตนสูตร ซึ่งในธรรมจักรกับปวัตตนสูตรนั้นได้กล่าวไว้ ๓ ตอน คือ

ตอนต้นกล่าวถึงที่สุดซึ่งบรรพชิตไม่ควรต้องเสปปฏิบัติ ๒ อย่าง คือ

๑ กามสุขัลลิกานุโยค = การประกอบความเพียรย่อหย่อนเกินไป = Self-Indulgence

๒ อัตถกิลมณานุโยค = การประกอบความเพียรตึงเกินไป = Self-Mortification

แล้วให้บรรพชิตประกอบทางสายกลาง คือ ประพฤติปฏิบัติเป็นกลางๆ เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา = การปฏิบัติกลางๆ ไม่หย่อนนัก ไม่ถึงนัก = The Middle Path หรือ The Middle Way หรือ The Via Media หรือ The golden mean เราเรียกกันว่า อริยมรรค ซึ่งมีอยู่ในอริยสัจข้อที่ ๔ คือ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจ ที่จะกล่าวในอริยสัจข้อที่ ๔ ข้างหน้า

ตอนกลางของธรรมจักรกับปวัตตนสูตร ได้กล่าวถึงจตุราริยสัจ ๔ ประการ คือ

๑ ทุกขอริยสัจ = ความจริงที่แท้จริง คือ ความทุกข์ = The Noble Truth of Suffering

๒ สัมมทัยอริยสัจ = ความจริงที่แท้ คือ เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด = The Noble Truth of the Cause of Suffering มี ๓ อย่าง คือ

๒.๑ กามตัณหา = ความทะยานอยากได้สิ่งที่น่าใคร่ น่าพอใจ = Craving for sensual pleasures

๒.๒ ภวตัณหา = ความทะยานอยากมีอยากเป็น = Craving for existence

๒.๓ วิภวตัณหา = ความทะยานอยากไม่มีอยากไม่เป็น = Craving for self-annihilation

๓ นิโรธอริยสัจ = ความจริงที่แท้ คือ ความดับทุกข์ได้ = The Noble Truth of the Cessation of Suffering

๔ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ = ความจริงที่แท้ คือ ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ = The Noble Truth of the Path leading to the Cessation of Suffering มีอยู่ ๘ คือ

๔.๑ สัมมาทิฏฐิ = ปัญญาอันเห็นชอบ = Right Understanding

๔.๒ สัมมาสังกัปปะ = คำริชชอบ = Right Thoughts

๔.๓ สัมมาวาจา = เจรจาชอบ = Right Speech

๔.๔ สัมมากัมมันตะ = การงานชอบ = Right Action

๔.๕ สัมมาอาชีวะ=เลี้ยงชีพชอบ

= Right Livelihood

๔.๖ สัมมาวายามะ=พยายามชอบ

= Right Effort

๔.๗ สัมมาสติ = ระลึกชอบ

= Right Mindfulness

๔.๘ สัมมาสมาธิ=ตั้งใจชอบ

= Right Concentration

สำหรับอริยสัจทั้ง ๔ นี้ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรคนั้นเอง อันเป็นเหตุผลของกัน และกันคือสมุทัยเป็นเหตุแห่งทุกข์ และมรรคเป็น เหตุแห่งนิโรธ กล่าวคือ ทุกข์จะเกิดขึ้นได้ก็ เพราะต้นเหตุทั้ง ๓ และความดับทุกข์จะเกิดขึ้น ได้ก็เพราะปฏิบัติตามมรรคทั้ง ๘ นั้นเอง

ตอนปลาย ของ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตรได้ กล่าวถึงผลแห่งการแสดงพระธรรม ตามที่กล่าว แล้วนั้นว่า ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้มีดวงตา เห็นธรรม กล่าวคือเข้าใจหลักธรรมเหล่านี้ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งเล่า นั้นทั้งหมดมีความดับเป็นธรรมดา ดังนี้

ปัจจุบันนี้ พระภิกษุสงฆ์ตามวัดวาอาราม ต่างๆ ก็สวดธรรมจักกัปปวัตตนสูตรนี้ แต่เรา เหล่าพุทธศาสนิกชน ฟังรู้เรื่องบ้าง ไม่รู้เรื่อง บ้าง จึงต้องฟังพระธรรมเทศนาที่พระท่าน แสดงเป็นภาษาไทยอีกโสดหนึ่งด้วย